

Sülçi / hekaýa

Category: Detektiv proza, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Sülçi / hekaýa SÜLÇI

Raýon prokurorynyň sülçüsü Altyn Agalyýewa adaty iş kabinetine geldi. Äpişgäniň birini açdy. Saryja tomsuň günü eýyäm ýokary galypdy. Heniz ömri paýawlanmadyk säher serginligi hem-de ýaňyja dünýä inen petişlik günüzyn nobatyna garaşyp bizar bolan şekilli ikisi birden kaşaňja kabinete eñdi.

Sülçi göze ilmeýän bu ýowuz tutluşygy birhowa synlamak isleýän ýaly içerä nazar aylady. Serginligiň aýylganç garşıdaşynyň öñünde dyza çökmezlik üçin iň soňky güýjüne goýana meňzeýänligi äsgärdi. Hoştaplyj yza tesýärdi.

Içerä prokuror Ahmet Magtymoviç girdi we baş atyp dermantinli

kabinetine geçip gitdi. Şonuň bilenem Altynyň başky oýlanmasy dumanda ýiten sudura döndi. Näme üçindir, onuň pikiri mydama görüp, iş salşyp duran adamsyna gönükdı. Kelteräk boýly, gazak ýüzli, giň maňlaýyna çalaran sargylt saçy gelşik berýär. Daşrakdan äñedende paşygrak burny kän bildirenok. It ýylgyryşly. Onuň bilen käte jedelleşýärem. Düýn, işin ahyrragynda haýsy meseläniň üstünden düşüpdiler?

Ol gozganjyrady. Ahmet Magtymowiçin gapysyna gözüniň gyýtagyny aýlady. "Haw-wa, şeýle"...

Ahmet Magtymowiç sowal beripdi:

- Hukuk organlarynda üýtgedip gurmagy nämeden başlardyň?
- Ilkinji nobatda hukuk goraýjylaryň käbirleriniň wyždanyny pækizelärdim. Ýogsam, parahorluk, hak işi nähak etmezlik... ýoňlama öwrüldi. Şeýdip her kim öz işinden başlamaly.

Prokuroryň galyň yüzünüň hamy dartylyp-dartylyp gitdi. Diýmek bu jogaby halamady.

- Onsoň?

- Onsoňam? Wezipeli kişileriň biziň işimize gatyşmazlygyny...

Ahmet Magtymowiç gezmeledi, onuň sözünü böldi.

- Umuman, bu aýdýanlaryň täzelik däl. Ony özüňem aňýansyň. Şeýle dälmi?

Sülçi biraz gyzardy:

- Elbetde, täze pikir aýtmak çetin. Biz entek gögeleräk.

Bu jogap weli, oňa ýarady. Dolmuş göwresi has gabaryldy. Garny, batly depilen pökgi kimin akja köýnegini deşip çykarly göründi. Egnine kölege salýan uly gulaklary-da gymyldaşan ýaly boldy.

Bu görünüşe Altyn gülmän zordan saklandy. Gürründeşiniň sussuny basanlygyny aňyp, göwni howalanan Ahmet Magtymowiç muny aňlamady. Eýsem näme? Söhbetdeşin badyhowalygyny almak prokuroryň esasy häsiyetleriniň biri bolmalydyr. Şol endigiň ýokmy, onda bu işden el göterseň neplijedir.

Sülçi sözünü dowam etdi:

- Aklawjynyň rolunu ýokarlandyrmaly. Ýogsam sud prosesinde onuň dişi ýer-ä däl, kagyz kertenok. Şeýdibem, käte hakykatyň üstü açylman galýar. Men aýyplanýanyň deslapky derňew işine sülçi bilen birlikde aklawjyny gatnaşdyrmagy teklip ederdim.

- "Iki goçuň kellesi bir gazanda gaýnamaz" diýýä köneler. Bu sülçiniň işini bulaşdyrar.

Ol ýüzünü keseräk sowdy. Dodaklary müňküldedi. Maňlaýynda iňňäniň gözünden syzylyp çykan şekilli çygjagazlar göründi. Bu

onuň gürründeşini bütinleý unudanlygyny hem-de öz-özi bilen içinden gepleşyänligini aňladýar. Dogrudanam bu teklibi hukuk işlerinde köp çorba sowadan Ahmet Magtymowiç aýtsa gelşikli boljak. Agzy sary guşjagazlar diňe enesiniň getiren iýmitine agzyny açsa ýagşy.

Altyn öye gitmek üçin ýokary turupdy...

Ol Ahmet Magtymoviçiň öñünde tagta kagyzy patladybrak goýmasyna özünü rastlady. It ýylgyrşyna gözü düşdi. Ini jümşildedi. Prokurorda bir ýoknasyzlygyň barlygyny şol ýylgyryşdan biläýмелиди.

Ahmet Magtymowiç çalt yzyna öwrüldi.

Altyn hünji düzülen ýaly owadan, okuwcy poçerkine göz gezdirdiguçe derledi, ahyry pikirini jemläp içinden okady.

"Raýon prokurory Ahmet Magtymoviçe, obada ýasaýan Welje Sähedowdan arza.

Işbu arznamada aýtjagym şudirki. Oba ilatynyň meýletin et ýygnaýjysy Nurýagdy Agalyýewiň holtumy giňäpdir. Ol menden üç müň manada göleli sygyr satyn aldy. Manadyny berdi. Hemmesi iňñeden çykma gök ýigrimibäşlik. Özem satylýan maly gapanda çekmän, göz çeni bilen alýar. Elbetde, ilata pul gerek. Onnoň pygamber söwdasyna razylaşýar. Bu-da hiç diýeli. Saý-sebäp bilen soň gol çeken kagyzymy gördüm. Onda 3500 manat ýazylgy. Şol sanyň öň (gol çekenimde) galam bilen ýazylgydygyny duýdurýan, N.Agalyýew 500 manady artyk çilibilipdir. Başga-da şeýle diýyän adamlar bar. Sorag etmeli. Towuklar-da küme dörjeleşdirip, gerek zatlaryny tapýarlar. Menem sag-aman tussaglykdan geldim. O ýerde birneme zakgun öwrendim. Indi öñki Welje Sähediň ýokdur. N.Agalyýewiň aýaly sülçi. Onnoň ol äriniň işini garalamaz. Zakun boýunça-da, derňetmeli däl. Şondan üçrübem ýazarlarymy özüň barla. Birmahalkyny-da unut. Ýogsam-a, özüň bilýän, dogrudy ol".

Adamsy barada ýazylanlar başda Altyny serpmeden gaýdan ýaly etse-de, soňky jümlelere çalaja ýylgyranyny bilmän galdy.

Welje Sähedow raýon merkezine ýakyn kolhozyň öñki towuk idedijisi çalasowat adam. Bu arzany-da çagalarynyň birine ýazdyranlygy belli.

Altyn raýona gelende ilkinji jenaýat işini Welje Sähedowyň üstünden gozgady. Ol hat-peteksiz wezipeli adamyň adyndan gelene näçe diýse towuk berip goýberipdir. Yaş sülçi gije-gündiz hars ursa-da başga adamlary jenaýat işine çekdirip bilmedi. Sebäbi delilnama ýok. Ýogsam, beýle köp towugy ýeke

özüniň iýmedigine-de ýüregi ynanýar. Nätmeli? Belki, sud prosesinde hakykatyň üsti açylar. Käte şeýle-de bolýar. Ýone ýagdaý suddada üýtgemedi. Belli bir adamyň adyny aýdyp bilmedik Welje Sähedow:

– Ah-ow, ýoldaş sud başlygy, meni ispolkom, raýkom iberdi diýip barýarlar. Haýsy birini ýatda saklaýyn? Başyňa iş düşse özümüz bardyrys diýýärmişinler. Ýekesem görnenok indi. Sizem, elbet, gorkýansyňzda. Olardan sorag-ideg...

Prokuror Ahmet Magtymowiç onuň sözünü böldi:

– Aýdylýan wezipeli adamlardan sorag edildi. Subut bolmady.

– Eýse, nä olar galhozyň towugyny mugtuna iýdik diýjekmi? Ýogsam-a, burnundan gelincä symışlandyrlar. Seňem lökgäň kän gezek barypdy.

Oturular pyňkyryşdylar.

Ahmet Magtymowiç elinden kempudy alınan çaga ýaly çtyldy:

– Meň adymdan barlan bolmagy mümkün. Barybir, bermeli däl. Umuman, siziň bu ýaňraýanlaryňz töhmet. Jenaýat kodeksinde muňam maddasy bar.

– Raýonda han özüňiz, sultan özüňiz. Iýeniňiz-ä çyndyr. O dünýäde haklaşarys enşalla. Başga-da maddaň bolsa tapyber.

Aklawjy işi gaýtadan derňemegi talap etdi. Prokuror onuň "töhmedini" nazarda tutup, sekiz ýyl berilmegini sorady. Hernä sud Welje Sähedowyň köp çagalylygyny, öñ jenaýat işini etmedigini göz öňüne tutup, soralýandan etek ýyl kesdi. İne, şol adam soňky ýyllary amnistiýa düşüp öwrülip gelipdir.

Her hal Altyn Welje Sähedowyň tutulmagynda özünü günükär saýýardy. Elbetde, onuň lellimligem köp zyýan etdi. Aklawjyny bolsa, raýon çäginden çykaryp goýberdiler.

Nurýagda ýöňkelyän bu günä hakykatmyka ýa Welje Sähedow ar almak üçin al salýarmyka?

Nurýagdy... Haçan bu kesele ýolugyp ýörkä?

Altyn yüzünü ýelpedi, az-kem endamy sowady. Çugdamlandy. Ilkinji tanyşlygyny ýada saldy...

Uniwersitet bilen oba hojalyk institutynyň arasynda woleýbol ýaryşy geçirildi. Çekeleşikli geçen oýunda institutyň ýigitleri üstün çykdy. Geçip barýarka sowlup oýnuň ahyrragynda baran student gyz Altyn gara der bolan syratly Nurýagdyny gördü. Bu çep ýaňagy hally, kuwwatly ýigit şol günden başlap, gyz ýüregini gozgalaňa salypdy.

Soň, Altyn Nurýagdyny doglan gününiň ýygنانшыгына çagyrdy. Ýigit gül getirdi. Az salymdan Altynyň jorasy doglan gününu

belledi. Onuň ýigidi gyzyň barmagyna goşa tylla ýüzük dakdy. Altynyň golaýjygynda oturan Nurýagdynyň dodaklary kemşerdi. Bu kemsinmek Altyna-da geçdi. Nurýagdynyň bol-telkilikde önüp-ösmänligi geýýän egin-eşigindenem bildirýärdi. Ýigidiň owadanlygy çüprek eşiklerini gelşige getirýärdi. Onuň kakasy Aşgabatda okap ýörkä, ýer titrände aradan çykypdyr. Ejesi Oguljahan eje ýeke dikraryana göz dikip, ojagy saklap oturyberipdir.

Ogiljahan eje...

Altyn gymyldamady. Kalbyny birhili mylaýymlyk gaplady. Ol gaýnenesini ilki görende susty basylypdy. "Munuň bilen oňsup, uzak bir gapydan girip-çykyp bolaýsa ýağş-ow" diýip, pikirlenipdi. Süñkbaşy iri, erkeksi biçüw. Hatda sesi-de erkeksi çykýar. Tutuklygyny göreniňde "Heý, bi aýal birmahal ýylgyrdymyka" diýdirýär. Onuň daş görünüşinde doňluk bildirse-de, ýüregi beýle däl eken. Turuwbaşdan gelnine "gyzym" diýip ýüzlendi. İşden gelse çäý-suwy taýyn. Boş mahalyň gazet-žurnala güýmeniberýär.

Basym Oguljahan enäniň gözünde ünji göründi. Ol nämedenkä? Göwnüne degen ýer-ä ýok. Yumuş buýraryana mähetdel, ýelgamaga dönýär.

Okuljahan ene "altyn elli" diýilýän aýallardan. Dokma dokaşyp, ik egrip galyňlyk üçin süýsirintgi puljagaz-da toplapdyr. Bagtyna, gelinligine galyň zeruryyetligi ýuze çykmady. Onsoň Nurýagdy "Žiguli" satyn aldy. Yetmedik puluny karz alanmyş. Maşyn oña hökman gerek. Raýondsn uzakda obalara gatnap işlemeli.

Bir goňsusy Oguljahan ejä keçesiniň biçüeini etdirdi. Haçanda ong basmaly bolanda: "Okuljahan eje, elim az, kömekleşmäge gelniň bersene" diýdi. Yüñ daralanda gelnini ümeçilige ibermek, keçe salyşdyrmak, köýnek biçdirip tikdirmek Oguljahan ejäniň ýüreginiň küýseyän zadydy. Goý gelni ýokary işde bolsa bolubersin. Bulary bilmek ata-baba gelýän ýol ahyry.

Gelni gaýnenesine delmuryp seretdi. Oguljahan ejäniň boldumly göwresi sykyldy, ýere bakdy.

Altyn indi ünjüniň sebäbine düşündi. Ertesi: "Ejesi, maňa el hünärini öwret, häzirem giç däl" diýip, çekine-çekine ýüzlendi.

Ünjüli gözlerde begenç alamatlary göründi... Nurýagdy şeýle zenanyň perzendi.

Adamsynyň eli egriligine ynanmak islemeýän Altyn haşlap dem

aldy, öñündäki kagyza gaýtadan nazar saldy.

Ahmet Magtymowic geldi:

– Okadyňmy?

Sülçiniň baş atmaga-da gurby çatmady. Iňňäniň gözünden geçjege dönüp gysyldy.

Prokuror sarymtyk dişlerini görkezip, ýyrşardы:

– Bu arza önräkden bări ýatyr. Sakladym. Şeýtmesem, Nurýagdynyň geljegine palta urýar.

Altyn prokuroryň soňky jümlelerini pikir eleginden geçirdi:

Kolhozlaryň birinde başlygyň orny boş durdy. Nurýagdyny şoňa hödürlejekmişler.

Sülci Ahmet Magtymowiciň taryna kakdy:

– Kolhozçylar Nurýagdynu kabul ederlermi? Indi olar hukuklaryna düşünýändirler.

Prokuror onuň sözünüň arasyны kesdi:

– Halk – bu bir goýun sürüsidi. Nirä kowsaň şoňa eňer. Aňmaýaňmy? Sowetiň başlygy bilen aram saz. Nurýagdynyň kandidaturasyny aýdanam men oňa. Söz berdi.

Ahmet Magtymowiciň yüzünde inini jümsüldedýän ýylgyrys göründi. – Yöne bir ýagdaý...

Welje Sähedowyň ugruny tapyp arzasyny yzyna aldyrmaly. Yüzünden geçmejek adamsyny üstüne ibermeli. Nurýagdy başga-da şo hiliräk tora çolaşan bolsa, kolhozyň arhiwinden wedomostlary alyp täzelemeli. Ilata beren pullarynyň hakyky sanyny ýazmaly. Artyk sowanyny ýerli-ýerinde goýmaly. Wessalam.

Altynyň maňlaýy Welje Sähedowyň arza ýazan kagyzyna degerläp-degerläp gitdi. Ahmet Magtymowic mundan şirin lezzet alýan şekilli esli mahal synlap durdy, soň kagyzy alyp, aňrysyna öwrüldi.

"Wah, Nurýagdy, nädäýdiň muny? Durmuşda kem zadymyz ýoga biziň". Ýolboýy şeýle pikirden saplanmadık Altyn günortanlyk edinmek üçin öye geldi. Gelniniň işikden ätlände keýpiniň bozuklygyny aňlan Oguljahan eje agtygy bilen ala-ýaz bolup oturmasyny goýup, ör boýuna galды:

– Nämę gyzym, gurat dälmi?

Altyn oňa gussaly nazaryny dikdi. Lebzi halal garry ene! Gör, sen niçik ogul ösdürip ýetişdiripsiň. Ol seň ömrüň dowamy bolmaly, emma paýawlatmaklary mümkün. Bir ýerlerden gelip, gelniň gursagyna incejik umyt sümüldi: "Belki, ýalandyr. Ahmet Magtymowic tilki sapalakly adam-a. Onda Welje Sähedowyň

arzasyny nätjek?"

Her hal Altyn gaýnenesiniň sowalyna ugurdaş jogap gaýtardы:

– Az-kem enesi.

Eli ýuwulan bolsa-da, Oguljahan eje kündüge garşy yöneldi.

– Gel, guzym, eliňe suw akydaýyn.

Bogazy dolarlan Altyn başyny ýaýkady. Oguljahan ejäniň kündükli eli howada doňup galdy. Gyzjagazy garaja gözlerini balkyldadyp Altynyň yüzüne howatyrlı seretdi. Köpleriň gözü gidýän durmuşynyň işigindeb sowuklyk ätledi. Mizemez maşgala döwleti yrandy.

Öylän ýene iş ýerine geldi. Ahmet Magtymowic kolhozlaryň birine leksiýa okamaga gidipdi. Ol giçlik ýa-da ertir irden işe gelmelidi.

Gapyda ýaşuly adam göründi:

– Salawmaleýkim...

Altyn laňña ýokary turdy:

– Salam, Welja aga.

– Gurgunmy, keý-keýgim. – Ol birden yüzünü bürüsdirdi.

– Geç, oturyň.

Welje hödürhlenen oturgyçda jaýlaşyp, yüzünüň derini silkme telpegi bilen süpürdi. Altyn içgin-içgin hal-ahwal soraşdy. Ol göwünli-göwünsiz jogap gaýtardы.

– Gulluk, Welja aga.

– Bi prokuror gerekdi.

– Ol-a ertir geler.

Welje turuberdi:

– Aýdyberiň, Welje aga.

Ýaşuly sägindi:

– Aýtsam, adam ibermäñizi bes ediň. Arzamy hergiz yzyna aljak däl.

Aňk-taňk bolan Altyn ýene ör turdy:

– O nä adam?

– Seň äriň Nurýagdy. Inimi iberipdir 500 manat bilen.

Arzamyzy-da köp sakladýyz. Ahmedi gowşadansyň-da, elbet.

Ýogsam hukuk işgärleri o hili habary gotura derman etmeli. Ertir gelerin, şonna Ahmet hana derňew geçirmese ýokary arz etjegimi aýdaryn. Men indi birneme zakuna düşünýän. Wah, başga sülçi, ony guzy dişi bilen çeynärdi.

Ol gitdi. Altyn şol öñki keýpsizligi bilen giçlik öye geldi.

Gelin her dem-de adamsyna garaşyrdы. Ol ilatdan alan malyny şäherde etlige tabşyryp, basym gara bermelidi.

Hawa, Ahmet Magtymowic at oýnadýar. Bu köre hasa. Welje Sähediň Nurýagdynyň üstünden ýazan arzasyny menden gördürmek üçin bilgesleýin saklandyr. Şeýdip, bir okda iki towşan urmak isleýär. Bir-ä Welje Sähedi maňa garşıy öjükdirmek, birem menu gysymynda saklamak...

Ol uludan dem aldy. Şagga-şagga derledi.

Bir gije ýaşan özür günlerinden uzak bolup göründi. Gözlerine ciş kakylan meñzedi. Häli-şindi Nurýagdynyň ýoluna nazar aýlaýar. Soňa-baka hol beýleräkde uklap ýatan Oguljahan eje beter ünjä goýdy. Nurýagdy... Şeýle bolup çykaýsa... bu gara bagyr näder? Menden yüz öwrermikä? Yetim gyz Altyn onuň bilen şeýle bir öwrenişipdir weli, agyn enesi saýýardy. Tagamly nahar taýynlamagy, el hünärini, mähremligi... haýsy birini sanajak. Oňa Oguljahan eje öwretti. Söýgiden jyda düşmek kynmy ýa adamkärçilikli Oguljahan ejeden?

Bu sowal aldym-berdime salansoň Altyn howluda kän gezek gezmeli. Turdy. Ýene oturdy. Ahyry daňa golaý ymyzgandy. Şo bada-da biri yralan ýaly boldy. Hopugyp oýandy. Ine ol...

– Sag-salamatmyň, Altynym?

Gelinden ses-üýn çykmadı. Nurýagdy onuň gözlerine içgin seretdi.

– Ýarawsyzmyň?

– ?!

– Işinde nädürslik ýüze çykdymy?

Altynyň saryýagyz ýüzi gyzgylt öwsüp, inçemik göwresi yrandy.

Morta sowal berdi:

– Maşyn üçin alan karz puluňy üzdüňmi?

– Juk.

Äri aljyrady, ýüz-gözünü sypjyklatdy. Ilkinji sapardaky ýaly şirinlik hem çekinjeňlik bileb onuň başyny sypalaşdyrdy:

– Altynym, dünýäm, yhlasym meniň...

Gelin beýleräk çekildi. Nurýagdy öwrüm etdi:

– Oh, ýogsa-da... – Goltugyndan lowurdap duran goşa tylla ýüzük çykardy: – Me, Altynym. Basyn doglan günüñdir. Şonda gowşurjakdym weli... Ýadyňa düşýämi, birmahalky kemsinenimiz.

Altyn ýylan gören ýaly tisgindi, gözün ýagyny iýip gelýän ýüzüklerə parhsyz garady. Geñirgän Nurýagdy ýüzükli elini yza çekdi, birdenem çök düsdi.

– Altynym, başa iş düşdi. Ilki şulary almak üçin... soň gatnap işlemeli bolansoň, maşyn üçin... karz diýýänim ýalan...

Nurýagdynyň üzlem-saplam gürrüňleriniň soňky sözleri gulagyna

ilmedik Altyn güňleç seslendi:

- Welje Sähedowyň aýdýanary... çyn-da?
- Hym-m. Men... Meni başlyk etjekler. Oň üçin Ahmet Magtymowice müň manat berdim. Bary, şo artdyryp ýazmadan düşdi. Ýone... – Ol sojap-sojap dem aldy: – Halyny... halyny satmaly. Pul ýene gerek, kömek et, Altynym.

Altyn ýüregine iň ýakyn adamyň keseki birine öwrülip barşyna geňirgendi. Ýone birden ysgyny gaçdy. Ýykylmazlyk üçin, elini ýassyga diredi. Agzynyň içem gus-gurudy. Oňa nepi degerden daň çigregi ejizdi.

Nurýagdy ýassykdaky, käsäniň agzy ýaly, öl-myžzygyň galdyran yzyny gördü. Onuň ýüregi hut öz gursagyny ýarara getirdi. Ýigit elewredi:

- Altynym...

Gelniniň sesi agy gatyşykly çykdy:

- Sagat dokuzda... Sülçiniň jaýyna... bararsyň.

Saňyldaýan Nurýagdy ağaç telärjige direndi. Gulaklary shaňlady:

- Prokurordan... Ahmet Magtymowicden, idinsizmi?

Altyn jogap bermedi. Ýone hanasy guran şekilli gözlerden goşa damja myssaran ýaňaklardan ýol ýasady.

Nurýagdy muny gördü. Şol goşa damja ony ýyldyrym uran ýaly etdi. Özünde söýget edinip, dik durmaga-da gurbat tapmadyk ýigit göwresini aşak goýberdi.

Howanyň serginligi heniz aýrylmandy. Gaýdyp petişlik bolmajak ýalydy.

1988 – 1991 ý.

© Annatagan NURGELDIÝEW. Detektiw proza